

KORPORATIVNO UPRAVLJANJE I KOMPANIJSKO PRAVO REPUBLIKE SRBIJE

REZIME: U ovom radu autor ukazuje na značaj harmonizacije domaćeg kompanijskog zakonodavstva sa aktuelnim svetskim standardima postavljenim u oblasti korporativnog upravljanja, što je preduslov međunarodnih integracija. Autor analizira fenomen korporativnog upravljanja u opštem kompanijskom aspektu, u svetlu rešenja iz uporednog prava i svetskih tokova. Autor zaključuje da smo donošenjem modernog zakona, kao što je Zakon o privrednim društvima bliži međunarodnim integracijama, ali da je svakako nužno poboljšati zakonska rešenja u skladu sa bogatom svetskom, korporativnom praksom, te implementacijom osnovnih standarda postavljenih u *OECD Principles of Corporate Governance*¹, čime će se ubrzati privredni razvoj Republike Srbije.

Ključne reči: korporativno upravljanje, korporativna praksa, harmonizacija, privredna društva, međunarodne integracije.

I Korporativno upravljanje i regulatorni okvir

Korporativno upravljanje u našoj privrednoj stvarnosti. – Promene u privrednoj stvarnosti svake države su rezultat globalnih uticaja razvijenih finansijskih tržišta, što uočavamo kako u makro aspektu razvoja svetskih privrednih tokova², tako i kod nas, posebno nakon iskustava vezanih za velike berzanske propasti vodećih kompanija u svetu.³ U našim privrednim

* Docent i prodekan za nauku i međunarodnu saradnju Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu

¹ OECD Principles of Corporate Governance, April 2004.

² Begović, Bukvić, Živković, Mijatović, Hiber, (2003). Unapređenje korporativnog upravljanja, Beograd.

³ Krize, koje su najavile neminovnost reformi u oblasti korporativnog upravljanja javljale su se još od 1970-te godine počev od sloma Bretonvudskog sistema čvrstih kurseva valuta, potom su usledila dva drastična skoka cene nafte, te propast nemačke banke Herstat i velika dužnička kri-

tokovima, posebno u poslednjih deset godina, usled makro promena došlo je do pojave i razvoja novih finansijskih instrumenta, poboljšana je metodologija zaštite od rizika i podstaknut je razvoj korporativnog upravljanja. U pravnoj teoriji korporativno upravljanje je definisano kao sistem, kojim se kompanije usmeravaju i kontrolišu.⁴ „U osnovi, može se reći da postoje dva globalna razloga zašto je korporativno upravljanje postalo svetska i pravna i ekonomska i politička tema. Prvi razlog je razvoj svetskog finansijskog tržišta i njegova globalizacija. Drugi razlog je činjenica da kompanije postaju sve više međunarodne, čime se nacionalni nivo prekriva internacionalnim potrebama jedinstvenih instituta u sferi korporativnog upravljanja.”⁵ Svetska iskustva korporativne prakse, svakako treba imati u vidu da bi se veliki poslovni krahovi mimoišli u domaćim poslovnim i berzanskim tokovima.

Regulatorni okvir. – Zakon o privrednim društvima Republike Srbije⁶ predstavlja osnovni regulatorni okvir kod nas, što se tiče kompanijskog prava i korporativnog upravljanja i predstavlja primer modernog zakona⁷. Korporativni okvir predisponira nadležnosti unutar privrednog subjekta za donošenje različitih poslovnih odluka.⁸ Osim Zakona o privrednim društvima Republike Srbije⁹, supsidijerni regulatorni okvir što se

za, kao i slučaj Enronu SAD-u, koji je potpuno doveo u pitanje sistem korporativnog upravljanja baziran na sistemu eksterni revizori-akcionari-uprava.

⁴ Cadbury, A., (2002). *Corporate Governance and Chairmanship-A Personal View*, Oxford; Report of the High Level Group of Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe (Winter Report) .

⁵ Vasiljević Mirko, (2008). Korporativno upravljanje (od problema do rešenja), *Pravo i privreda*, (5–8), str.10.

⁶ *Sl. glasnik RS*, br. 125/04.

⁷ Pokazatelji usklađenosti Zakona sa svetskim aktuelnostima su instituti koji su i za nivo EU novina u razvoju kompanijskog prava, a to su nezavisni direktori, kumulativno glasanje, akcije bez nominalne vrednosti, sednice skupštine akcionara ili upravnog odbora putem video-konferencija i korišćenja drugih savremenih tehničkih sredstava, obaveznost internet stranice za objavu podataka od značaja za treća lica, jednogodišnji mandat direktora, fleksibilnost instituta razrešenja, otvorenost ugovora direktora sa društvom, modernizovanje principalojalnosti i fiducijarne dužnosti prema privrednom društvu određenih lica i slično.

⁸ Na osnovne nedostatke postojećeg korporativnog okvira i njegovo pojačanje u pet slabih tačaka (upravni odbor je jedinstveno telo neizvršnih spoljnih direktora, koji deluje preko više komiteta, potom nezavisnost neizvršnih direktora od izvršnih direktora, specijalitet nekih ovlašćenja samo za upravni odbor i obrazloženje razloga zbog kojih je prihvaćen izveštaj o efektivnosti interne finansijske kontrole) ukazao je The Cadbury Report, izveštaj Komiteta Londonske berze, kojim je 1992.godine predsedavao Sir A.Cadbury.

⁹ Širok korporativni okvir uočavamo u regulativi ortačkih društava, komanditnih društava i društava sa ograničenom odgovornošću, dok je kod akcionarskih društava, prvenstveno otvorenih u cilju premošćavanja eventualnih problematičnih odnosa, koji bi mogli nastati na relaciji akcionara

tiče kompanijskog prava i korporativnog upravljanja kod nas predstavlja Kodeks korporativnog upravljanja,¹⁰ koji je Privredna komora Srbije donela u cilju formiranja dobrih poslovnih običaja i popunjavanja pravnih praznina¹¹, a njime su regulisana upravljačka prava akcionara u društvu.¹² Težište korporativnog upravljanja je na stvaranju pravila kojima se štite akcionari od nepostupanja uprave u njihovom interesu, te pozitivnim ocenjujemo novine u Kodeksu po pitanju regulative korporativnog upravljanja¹³, usmerene ka promovisanju modernih rešenja.¹⁴ Struktura korporativnog upravljanja uslovljava pozicije unutar kompanije i nadležnosti za

i uprave, kontrolnih i manjinskih akcionara, ali i samog društva i njegovih poverilaca, zaposlenih ili države korporativni okvir znatno sužen.

¹⁰ *Sl. glasnik RS*, br. 1/06.

¹¹ Član 11. stav 1. i član 318. Zakona o privrednim društvima.

¹² Poboļjšani korporativni okvir rešava prvenstveno problematiku vezanu za podsticanje vršenja ličnih prava akcionara, sazivanje sednice skupštine akcionara, glasanje, način rada skupštine akcionara i obaveze institucionalnih akcionar, što su osnovni problemi na koje ukazuje naša korporativna praksa, imajući u vidu da članovi uprave vrše zloupotrebe zakonskih pravila o sazivanju skupštine. Tim radnjama se akcionari onemogućavaju da koriste svoja lična prava, među kojima je od posebnog značaja pravo na razrešenje postojećih i imenovanje novih članova upravnog odbora, kao i pravo na učestvovanje u donošenju najznačajnijih odluka u društvu. Odredbe Kodeksa, koje insistiraju na obrazlaganju pojedinih tačaka dnevnog reda, obavezi upravnog odbora da na internet stranici društva blagovremeno i potpuno objavi sve relevantne podatke vezane za predstojeće sazivanje skupštine, kao i proširivanje lica koja se obavezno pozivaju na sednice (na primer, spoljni revizor, članovi organa nadzora, članovi upravnog odbora, predsednici komisija) usmerene su ka jačanju prava akcionara, odnosno kontrolisanim aktivnostima u korporativnoj strukturi. To se posebno postiže zaštitom prava glasa akcionara, kako kroz način rada skupštine akcionara, tako i mogućnosti akcionara da održe skupštinu i bez fizičkog prisustva ijednog akcionara.

¹³ Više: Radović V., (2008). Uticaj agencijskih problema na pravo akcionarskih društava i korporativno upravljanje u: *Korporativno upravljanje: Zbornik radova*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.

¹⁴ Pozitivna rešenja kojima Kodeks jača korporativni okvir su sledeća: upravni odbor prilikom vršenja pravnih radnji treba da poštuje interese akcionara, ulagača, zaposlenih, poverilaca, potrošača, društva u celini, ali fiducijarnu dužnost ima samo prema društvu i njegovim akcionarima, potom insistiranje na principu neutralnosti upravnog odbora za pravne radnje preuzete za vreme trajanja postupka preuzimanja ciljnog društva, kriterijumima za određivanje nezavisnih članova upravnog odbora i mogućnost postojanja rukovodioca izvršnih članova iz reda nezavisnih članova uz potrebu razdvajanja predsednika upravnog odbora i predsednika izvršnog odbora, obavezi upravnog odbora da obrazuje stručne komisije radi povećanja efikasnosti svog rada i rešavanja složenih problema iz njihovog delokruga i skupštinsko usvajanje politike naknade u društvu, a posebno politike naknade članovima upravnog i izvršnog odbora, moguće vrste i visine naknade, načini njenog određivanja, kao i objavljivanje vrste i visine naknade koju je svaki član upravnog i izvršnog odbora primio uz mišljenje i preporuku nadležne komisije. Kodeks korporativnog upravljanja dopunio je zakonska rešenja o organu nadzora u društvu, koja uređuju uslove za izbor članova organa nadzora, informisanje članova organa nadzora u društvu

donošenje različitih poslovnih odluka. Osnovne odredbe kompanijskog zakona kojim se uređuju privredna društva, koje se odnose na osnivanje privrednog društva, na odgovornost osnivača i drugih lica, na sedište i poslovno ime, na zastupanje i zastupnike, na lica koja imaju dužnost prema društvu, na individualnu i derivativnu tužbu i na informisanje, objavljivanje i zastarelost, kao i odredbe tog zakona koje se odnose na akcije i druge hartije od vrednosti akcionarskog društva.

II Karakteristike korporativnog upravljanja u kompanijskom pravu Republike Srbije

Dispozitivnost Zakona o privrednim društvima Republike Srbije. – Kako smo napomenuli, naš važeći kompanijski zakon predstavlja osnovni regulatorni okvir u našoj privrednoj stvarnosti, što se tiče kompanijskog prava i korporativnog upravljanja. "U mnogim svojim rešenjima, posebno u domenu korporativnog upravljanja otvorenih (kao i zatvorenih) društava, on je ispred svog vremena, naročito stoga što je prihvatio i ugradio u svoj tekst institute koji su za nivo EU tek najavljeni kao pravci promena kompanijskog prava (nezavisni direktori, kumulativno glasanje, akcije bez nominalne vrednosti, sednice skupštine akcionara ili upravnog odbora putem video-konferencija i korišćenja drugih savremenih tehničkih sredstava, obaveznost internet stranice za objavu podataka od značaja za treća lica, jednogodišnji mandat direktora, fleksibilnost instituta razrešenja, otvorenost ugovora direktora sa društvom, modernizovanje principa lojalnosti i fiducijarne dužnosti prema privrednom društvu određenih lica i slično)."¹⁵

Dispozitivnost odredbi kompanijskog zakona prvenstveno dolazi do izražaja kod regulative ortačkih društava, komanditnih društava i društava sa ograničenom odgovornošću, koji imaju široke mogućnosti specifikiranja upravljačke strukture. „Za dobro funkcionisanje sistema korporativnog upravljanja neophodno je na adekvatan način odrediti merodavno pravo za kompanije”.¹⁶ Kod akcionarskih društava, prvenstveno otvorenih dispozitivnost je smanjena, a u cilju premošćavanja eventualnih problematičnih odnosa, koji bi mogli nastati na relaciji akcionara i uprave, kontrolnih i manjinskih akcionara, ali i samog društva i njegovih poverilaca, zaposlenih ili

i sazivanje i održavanjem sednica kolektivnog organa nadzora uz detaljno regulisanje jednog od osnovnih postulata korporativnog upravljanja- izveštavanje javnosti.

¹⁵ Vasiljević, M., Ibid., str. 27.

¹⁶ Crista Jessel-Hols, (2008). Pravo merodavno za kompanije u svetlu nedavnih inicijativa i razvoja u EU i Nemačkoj, *Pravo i privreda* (5–8), str. 64.

države.¹⁷ To su osnovni problemi, koji uspešnim korporativnim upravljanjem moraju biti ako ne rešeni, onda kontrolisani.

Značaj Kodeksa korporativnog upravljanja. – Upravni odbor kotiranog akcionarskog društva može da donese svoj pisani kodeks ponašanja ili da prihvati neki drugi kodeks, koji bi se primenjivao na društva kapitala upravljanja¹⁸, te je Privredna komora Srbije donela Kodeks korporativnog upravljanja¹⁹, u cilju formiranje dobrih poslovnih običaja, popunjavanja pravnih praznina i tumačenja i pojašnjavanja nedorečenih zakonskih odredbi. Kodeksom korporativnog upravljanja regulisana su samo upravljačka prava akcionara u društvu, u cilju podsticanja vršenje ličnih prava akcionara, te su akcentovana pitanja sazivanja sednice skupštine akcionara, glasanja, načina rada skupštine akcionara i obaveza institucionalnih akcionara.²⁰

Težište korporativnog upravljanja je na stvaranju pravila kojima se štite akcionari od nepostupanja uprave u njihovom interesu, te pozitivnim ocenjujemo svetske tendencije u regulativi korporativnog upravljanja²¹, koje zapažamo u Kodeksu korporativnog upravljanja, usmerene ka promovisanju modernih rešenja, kao što su da upravni odbor prilikom vršenja pravnih radnji treba da poštuje interese akcionara, ulagača, zaposlenih, poverilaca, potrošača, društva u celini, ali fiducijarnu dužnost ima samo prema društvu i njegovim akcionarima, potom insistiranje na principu neutralnosti upravnog odbora za pravne radnje preuzete za vreme trajanja postupka preuzimanja ciljnog društva, kriterijumima za određivanje nezavisnih članova upravnog odbora i mogućnost postojanja rukovodioca

¹⁷ Tabaroši S., (2005). Društvena odgovornost kompanija, *Pravni život* (11)

¹⁸ Član 11. stav 1. i član 318. Zakona o privrednim društvima.

¹⁹ *Sl. glasnik RS*, br. 1/06.

²⁰ Naša korporativna praksa ukazuje da članovi uprave vrše zloupotrebe zakonskih pravila o sazivanju skupštine, čime se akcionari onemogućavaju da koriste svoja lična prava, među kojima je od posebnog značaja pravo na razrešenje postojećih i imenovanje novih članova upravnog odbora, kao i pravo na učestvovanje u donošenju najznačajnijih odluka u društvu. Imamo li to u vidu, ocenjujemo da su odredbe Kodeksa, koje insistiraju na obrazlaganju pojedinih tačaka dnevnog reda, obavezi upravnog odbora da na internet stranici društva blagovremeno i potpuno objavi sve relevantne podatke vezane za predstojeće sazivanje skupštine, kao i proširivanje lica koja se obavezno pozivaju na sednice (na primer, spoljni revizor, članovi organa nadzora, članovi upravnog odbora, predsednici komisija) usmerene ka jačanju prava akcionara. Isto tako Kodeksom je detaljno regulisano ostvarivanje najznačajnijeg ličnog prava akcionara – prava glasa, kao i način rada skupštine akcionara, obzirom da je propisana obaveza društva da formira komisiju za glasanje, a takođe i propisane telefonske sednice, koje pružaju mogućnost akcionarima da održe skupštinu i bez fizičkog prisustva ijednog akcionara.

²¹ Radović V., op. cit.

izvršnih članova iz reda nezavisnih članova uz potrebu razdvajanja predsjednika upravnog odbora i predsjednika izvršnog odbora, obavezi upravnog odbora da obrazuje stručne komisije radi povećanja efikasnosti svog rada i rešavanja složenih problema iz njihovog delokruga i skupštinsko usvajanje politike naknade u društvu, a posebno politike naknade članovima upravnog i izvršnog odbora, moguće vrste i visine naknade, načini njenog određivanja, kao i objavljivanje vrste i visine naknade koju je svaki član upravnog i izvršnog odbora primio uz mišljenje i preporuku nadležne komisije. Kodeks korporativnog upravljanja dopunio je zakonska rešenja o organu nadzora u društvu, koja uređuju uslove za izbor članova organa nadzora, informisanje članova organa nadzora u društvu i sazivanje i održavanje sednica kolektivnog organa nadzora uz detaljno regulisanje jednog od osnovnih postulata korporativnog upravljanja- izveštavanje javnosti.

III Zaključna razmatranja

Osvrtom na problematiku korporativnog upravljanja u kompanijskom pravu u svetskim tokovima, te analizom odredbi Zakona o privrednim društvima i Kodeksa korporativnog upravljanja uočili smo da su osnovni nedostaci uprave privrednih društava i u svetu i kod nas nedostatak transparentnosti u poslovanju, nedostatak nadzora, zloupotreba ovlašćenja, ali i neefikasna interna kontrola. Obzirom da je suština korporativnog upravljanja iznalaženje najboljeg načina na koji će izvršni odbor i menadžment postaviti korporativne ciljeve, voditi dnevno poslovanje, odgovarati akcionarima i organizovati poslovanje u skladu sa važećom regulativom ukazujemo na značaj harmonizacije domaćeg zakonodavstva sa aktuelnim svetskim standardima postavljenim u oblasti korporativnog upravljanja, što je preduslov međunarodnih integracija.

Donošenjem modernog zakona, kao što je Zakon o privrednim društvima naš privredni sistem je stabilizovan i usmeren u pravcu progresivnog razvoja. Uspešnu harmonizaciju svakako je nužno nastaviti sa započetim procesima u sferi kompanijskog prava po ugledu na standarde korporativnog upravljanja postavljene od OECD-a.

Autor zaključuje da smo donošenjem modernog zakona, kao što je Zakon o privrednim društvima bliži međunarodnim integracijama, ali da je svakako nužno poboljšati zakonska rešenja u skladu sa bogatom svetskom, korporativnom praksom, te implementacijom osnovnih standarda postav-

ljenih u *OECD Principles of Corporate Governance*²², čime će se ubrzati privredni razvoj Republike Srbije.

Marijana Dukić-Mijatović

Vice dean for Science and International Cooperation – Faculty of Law for Business and Justice University Business Academy Novi Sad

***Corporate Governance and Companies
Business Law of the Republic of Serbia***

A b s t r a c t

The author points out the importance of harmonization of national legislation with the current company's international standards set out in the field of corporate governance, which is a precondition of international integration. The author analyzes the phenomenon of corporate governance in general corporate aspect, in light of the decision of comparative law and international flows. The author concludes that we are adopting modern laws, such as the Companies Business Law closer international integration, but it is certainly necessary to improve the provisions in accordance with the rich world, corporate practices and implementation of basic standards set out in OECD Principles of Corporate Governance, will accelerate the economic development of Serbia.

Key words: corporate governance, corporate practice, harmonization, company, international integrations.

Literatura

1. Begović, Bukvić, Živković, Mijatović, Hiber, (2003). Unapređenje korporativnog upravljanja, Beograd
2. Cadbury, A. (2002). Corporate Governance and Chairmanship-A Personal View, Oxford, Report of the High Level Group of Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe (Winter Report)

²² OECD Principles of Corporate Governance, April 2004.

3. Jessel-Hols, C. (2008). Pravo merodavno za kompanije u svetlu nedavnih inicijativa i razvoja u EU i Nemačkoj, *Pravo i privreda*, (5-8)
4. Kodeks korporativnog upravljanja, *Sl. glasnik RS*, br. 1/06
5. OECD Principles of Corporate Governance, April 2004
6. Radović, V. (2008). Uticaj agencijskih problema na pravo akcionarskih društava i korporativno upravljanje, u: *Korporativno upravljanje - zbornik radova*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
7. Tabaroši, S. (2005). Društvena odgovornost kompanija, *Pravni život*, (11)
8. Vasiljević, M. (2008). Korporativno upravljanje (od problema do rešenja), *Pravo i privreda*, (5-8)
9. Zakon o privrednim društvima, *Sl. glasnik RS*, br. 125/04;